

PAPER DETAILS

TITLE: Cotepeyv di Mem û Zîna Ehmedê Xanî da

AUTHORS: Sevim Hatun Sürücü, Zafer Açar

PAGES: 11-30

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4295476>

Cotepeyv di Mem û Zîna Ehmedê Xanî da

Reduplication in the Mem û Zîn of Ahmadi Khani

Sevim Hatun SÜRÜCÜ

Sevim Hatun SÜRÜCÜ | 0009-0008-9970-9242 | sewimhatun@gmail.com
PhD. Candidate at Bingol University, Institute of Living Languages, Department of Kurdish
Language and Literature, Bingol, Türkiye

Zafer AÇAR

Zafer AÇAR | 0000-0001-5323-9531 | zafer13acar65@gmail.com
Assoc. Prof. at Bingol University, Department of Kurdish Language and Literature,
Bingol, Türkiye

Citation:

Sürücü, S. H. & Açar, Z. (2024). Cotepeyv di Mem û Zîna Xanî da. *Nubihar Akademi* 22, 11-27. DOI: 10.55253/2024.nubihar.1569071

Article Type	Research Article
Submission Date	17.10.2024
Acceptance Date	19.12.2024
Publication Date	31.12.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes – iThenticate
Conflicts of Interest	There is no conflict of interest between the author and any parties in the article.
Complaints	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing in the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Puxte

Cotepeyv bûye têgeheke rêzimanî ku amaje bi dubareyên deng morfem an jî peyvên dike. Cotepeyvên ku weke dubareyan jî tên binavkirin ji bo bihêzkirin, xurtkirin û dewlemendkirina wateyê tên bikaranîn. Di van komepeyvên de; yan heman peyv tê dubarekirin, yan peyvên nêzwate û diywate ligel hev tên bikaranîn yan jî peyvên hev deng li dû hevdu tên rêzkirin. Bi van taybetiyên xwe ve cotepeyv di helbest û

pexşanê da ji bo xurtkirin û dewlemendkirina wateyê ji aliyê edîb, şair û nivîskaran ve hatine bikaranîn. Ehmedê Xanî yek ji wan edîb û nivîskaran e ku di berhema xwe Mem û Zînê de ev komepeyv firawan bi kar anîne. Xebata me, nusxeyên Mem û Zîna Ehmedê Xanî yê wekî ya Yıldırım (2010), Şemrexî (2011), Doskî (2013) û ya Dost (2020) ve hatine amadekirin da ber hev û cotepeyvên berhemê analîz kirin. Ev xebat ji destpêkek û du beşan pêk tê. Destpêk bi kurtasî çarçoveya têgehî û teorîk tevî rêbaz û materyala xebatê dihevwîne. Di beşa yekem de cotepeyv ji aliyê teşeyê ve, ya duyem de ji aliyê zimanê hêmanên wê ve hatine dabeşkirin û ew bi mînakên Mem û Zînê hatine nimûnekirin. Di dawiyê de cotepeyvên ku hatine tesbîtkirin bi alfabetîk hatin rêzkirin û li xebatê hatin zêdekirin. Di encamê de divê em bêjin; me di Mem û Zînê de 826 cotepeyv tesbîtkirin ku hinek ji wan dikarin daxilî ji kategoriyekê zêdetir bin.

Peyvên Sereke

Komepeyv, Cotepeyv, dubare, Ehmedê Xanî, Mem û Zîn.

Abstract

As a grammatical concept, the reduplication refers to the repetition of sounds, morphemes or words. The reduplication, which is named as repetition, manifests itself in the form of repetition of the same word, synonymous word repetitions, close or opposite meaning word repetitions or homophonic word repetitions in order to strengthen the expression. In these respects, the reduplications have been preferred by poets and writers as a concept that enriches the narrative in poetry and prose. Ahmad-i Khani, one of these poets, used reduplications extensively in his work Mem û Zîn. Our study analyzed the reduplications in Mem û Zîn by comparing the copies of Mem û Zîn annotated by Yıldırım (2010), Şemrexî (2011), Doskî (2013) and Dost's (2020). This study consists of an introduction and two chapters. The introduction briefly covers the conceptual and theoretical framework, the methodology and materials of the study. While the first part shows the reduplications in Mem û Zîn in terms of form, the second part differentiates the reduplications according to the language they belong to. At the end, the reduplications identified were arranged in alphabetical order and added to the study. As a result, 826 reduplications were identified in Mem û Zîn and it was stated that these reduplications can be included in more than one category.

Keywords

Phrase, reduplication, doubling, Ahmad-i Khani, Mem û Zîn.

Destpêk

Ji komên peyvyan ên bi dubarebûna peyv an jî parçepeyvyan saz bûne wekî cotepeyv hatine pênasakirin. Ji bo cotepeyvê navên wekî cotepeyv, dubare, komên dubareyan, komepeyv ku hema hema wateya wan yek e hatine bikaranîn. Cotepeyv di Osmanî da “atf-i tefsîrî”; Frensî da “redoublement”; Îngilîzî da “reduplication, hendiadyoin”; Almanî da “Verdoppelung, Zwillingsformen, Hendiadyoin”; Tirkî da “ikileme” ye. Di xebatên li ser vê mijarê; em dibînin ku cotepeyv hem eleqe bi fonolojiyê (dubareyên dangan, rîtm û ahenga wan) hem morfolojiyê (dubareyên morfem û peyvyan) û hem jî sentaksê (wekî komepeyv ku carna ji du peyvyan zêdetir in) ve heye. Inkelaş û Zoll (2000, r. 6) û Travis (2001, r. 455) nîşan didin ku xebatên pêşîn ên li ser cotepeyvyan (bn. Wilbur 1973, Marantz 1982, Clements 1985, Kiparsky 1986, Mester 1986, Steriade 1988, McCarthy û Prince 1995) zêdetir bala xwe didane ser rehendên fonolojîk ên van komepeyvyan. Wisa xuya dike di navenda vê nêzîktêdanê “dubarekirin” heye ku balê dide ser dengên rîtmîk û carîkirina wan dangan. Lê vê axiriyê tevî teorî û paradîgmayên fonolojîk rehendên morfolojîk û sentaktîk jî derketine pêş û bi gelek xebatan ev alî jî hatine teorîzekirin. Bo nimûne, Inkelaş û Zoll (2000, r. 6) diyar dikin ku Rehên Teoriya Ducarîkirina Morfolojîk

(Morphological Doubling Teory) xwe dispêre pêşniyazên Hyman û yd. (1999) û wekî din ji hin hêlan ve sîordarkirina dubareyê (reh) ya Yipî (1995, 1998) û xebatên Downing û yd. (1997 û dewama wê) ên li ser fenomenên morfolojîk ên cotepeyvên zimanên Bantu. Dîsa xebata Travis (2001) nîşan dide ku cotepeyv nayê wê maneyê ku komepeyvên dujimarî ne lê ew dikarin ji du peyvên zêdetir bin ku tesîrê li peyvêzîyê dîkin.

Derbarê pênase û kategorîzekirina van komepeyvên de gelek xebat hatine kirin. Yılmaz (2014, r. 114) ji bo cotepeyvê tegeha *ikileme* bi kar aniyê û dibêje an ji bo danîna têkiliyên wateyî di nav metnê da an jî ji bo pêkanîna nirxeke vebêjeyî ya stîlistîk, bikaranîna komepeyvên an ji heman peyvê an ji peyveke cuda pêk tê. Ergin (2003, r. 377), ji bo terma cotepeyvê peyva “tekrar”ê bi kar tîne û dibêje, tekrar (dubarekirin) ew komepeyv in ku ji bikaranîna du peyvên heman cinsî yê li du hevdu pêk tên. Li gorî wî sê fonksiyonên sereke yê cotepeyvên hene: 1. Bihêzîkirin 2. Zêdekîrîn 3. Berdewamî. Karaman (2021, r. 890) derdibirre ku hin riste ji serî heta dawiyê li ser cotepeyvên hatine çêkirin, mijarên herî basit jî bi cotepeyvên hatine îzahkirin. Çar-penc peyvên cuda ku hemwate ne li du hevdu hatine bikaranîn, ev nîşan dide ku cotepeyv ji aliye jimara peyvên ve nerm in. Anku dibe ku jimara peyvên ji duduyan zêdetir be. Cotepeyv ne di demeke kurt da, di şert û mercên guncaw da, bi geşepêdaneke 7-8 sedsalî da dikemilîn û xweşik dibin (Tuna, 1948, r. 429). Herwiha herdu peyvên cotepeyvê pêk tînin qalib digirin, ji ber vê yekê guhertina rêza peyvên ne mumkin e. Ku cihê peyvên bê guhertinê wê cotepeyv xirab bibe. Lê belê di heman demê da hin cotepeyvên li derveyî vê qalibgirtinê dimînin jî hene (Hatipoğlu, 1972, r. 16).

Di lîteratura kurdî de jî, li ser vê mijarê xusûsen di berhemên rêzimanî de pênase û tesnîfkirin hene. Tan (2015, r. 82) cotepeyvên dike sê kategorî. Baran (2012, r. 39-41) cotepeyvên di bin serenavê komepeyvên da hildide ber dest û ji aliye teşeyê ve wan dike heft kategoriyan. Xebata Ertekin û Açar (2015) yekem xebata misteqil e, bi kurmancî li sehaya Bakur, ku cotepeyvên pênase û kategorîze dike. Di soranî de ku wekî “cutewuşe” yan jî di hin berhemên de “cutenaw” hatiye binavkirin di dawiya salên heftêyî vir de xebat hene ku li gorî tesbîta me xebatên Nivîsarên li Kovara Beyanê (salên 80yî), Nesrîn Fexrî (1983), Celal Mehmûd Elî (1979), Kewser Gelalî (1998) hin xebatên pêşîn in di vî warî de. Di zazakî de jî xêncî xebatên di pirtûkên rêzimanî de wekî nivîsar xebata Gokalp (2017) dikare wek nimûne bê nîşandan.

Rêbaz û Materyala Xebatê

Ji bo ku em cotepeyvên di kurmancî da likar in yan jî hatine bikaranîn tesbît bikin me berê xwe da Mem û Zîn a Ehmedê Xanî. Mem û Zîn di tarîxa edebiyata Kurdî da yekem mesnewî ye ku bi awayekî rêk û pêk hatiye nivîsandin (Adak, 2013, r. 229). Ji 60 *beşan* û ji 2656 *beytan* pêk tê. Zimanê Mem û Zînê Kurmancî ye lê; Xanî, bi rêjeyên cuda ji Erebi, Farisî û Tirkî jî îstifade kiriye. Li gor tesbîta Yıldırım (2014, r. 37) di Mem û Zînê da rêjeya çar zimanan wiha ye: Kurdî 19601, Erebi 6015, Farisî 918, Tirkî 26 peyv in. Ji ber ku Mem û Zîn berhemeke Edebiyata Kurdî ya Klasîk e di nav xwe da ji bo spehîti û zindîbûna vegotinê gelek hunerên edebî dihewîne. Ev jî rê dide ku cotepeyvên curbicur bînin çêkirin. Mînak tenasûb, digel hev bikaranîna du an ji duyan zêdetir peyvên e ku di navbera wan da têkilî heye. Mubalexe, ji bo biquwetkirina tesîra peyvê, zêdekîrîn an jî kêmkirina hêmanekê ye. Tezad, bikaranîna wan hêmanan e ku bi wateya

xwe ve ew dijberî hev in. Tekrîr, ji bo tesîra peyvê xurttir bibe li pey hevdu dubarekirina peyvên e ku wateya wê derdikeve pêş.

Ev nivîsar ji bo tesbîtkirina cotepeyvên Mem û Zînê, têkilî zimannasiya metnî bi nêzîktê-daneke senkronîk, bi rêbaza wesfî dixebite. Bi vê mebestê, ji bo nimûneyan me çapên Mem û Zînê yên Yıldırım (2010), Şemrexî (2011), Doskî (2013) û Dost (2020) bi danberhevî analîz kir û nimûneyên xwe ji wan vebijartin. Herwiha ji bo tesbîtkirina peyvên Erebi û Farisî me ji Lûgata Develioğlu (2006) îstifade kir. Cotepeyvên ku weke mînak hatin nîşandan digel beyta ku tê da derbas dibin ji berhema Yıldırım hatin wergirtin, herwiha jimara beytan hat destnîşankirin.

Divê em vê yekê jî bêjin; ev xebat ne pênasekirin, kategorîzekirin an jî teorîzekirina morfolojîk an jî sentaktîk a vê babetê ye. Lê ev xebat li ser kategoriyên diyar ên berê de hatine kirin dimîne û cotepeyvên Mem û Zînê “ji aliyê avabûnê” ve û “zimanê hêmanên wê” ve dike du beş û nimûneyên xwe wisa dide.

1. Cotepeyv di Mem û Zîna Ehmedê Xanî da

1.1. Ji Aliyê Avabûnê ve Cotepeyv

Cotepeyvên vê kategoriyê ser hev deh serenav û hin binbeşên hinekên wan dihevin ku ew jî ev in: bi dûbarekirina heman peyvên hatine çêkirin, cotepeyvên bi dûbarekirina peyvên hemwate hatine çêkirin, cotepeyvên bi dûbarekirina peyvên diwate hatine çêkirin, cotepeyvên bi dûbarekirina peyvên nêzwate hatine çêkirin, cotepeyvên bi dûbarekirina peyvên vedengî (olandar) hatine çêkirin, cotepeyvên peyveke wê biwate yek bêwate hatine çêkirin, cotepeyvên ji du peyvên têkilhev hatine çêkirin, cotepeyvên ji du peyvên hevdudanî hatine çêkirin, cotepeyvên ku gihaneka “bi” yê dikeve nava herdu ûnsuran, cotepeyvên cûrbicûr ên di Mem û Zînê da hatin tesbîtkirin.

1.1.1. Cotepeyvên bi Dûbarekirina Heman Peyvên Hatine Çêkirin

Ev cure cotepeyv ji dubarekirina heman peyvê pêk tên. Di Mem û Zînê da hejmara van cure cotepeyvên li gor tesbîta me 14 ne. Dem dem, sef sef, ref ref, çîn çîn û gulgul ji van çend mînak in. Peyvên bi wate hatine dubarekirin, ji mînak çîn çîn bi rêya peyvên vedengî (reflection words) anku bi dubarekirina dengên siruştî pêk tê. Ev cure cotepeyv wateyên weke mibalexe, xurtkirin û zêdekirinê li hevokê bar dikan. Ev cure piranî ji hevdu cuda tên nivîsandin lê yên weke gulgul bi hevdu ve hatine nivîsîn jî hene.

Dem dem bide destê meyperestan
Xelqê ku hinek ji dil di destan (7/8)

Sef sef dimeşîne koh û deştan
Ref ref dixuşîne seyr û geştan (12/4)

1.1.2. Cotepeyvên bi Dûbarekirina Peyvên Hemwate Hatine Çêkirin

Ew cure cotepeyv in ku ji du peyvên hemwate pêk tên. Di Mem û Zîna Xanî da cotepeyvên hemwate hatin tesbîtkirin. Ji ber bandora edebiyata klasîk û zimanên serdest ê serdemê Erebi û Farisî peyvên hemwate yên Erebi-Kurdî, Kurdî-Erebi gel hev hatine bikaranîn. Cih û mekan,

meqsed û murad, ceng û herb, siyah û tarî, tîfl û sebî çend mînakên cotepeyvên hemwate ne. Lê herçiqas wateya van bêjeyan weke hevdu xuya bike jî nayê wê wateyê herwest di şûna hevdu da bikaribin bîn bikaranîn (Hatipoğlu, 1972, r. 58).

Go ‘adetê pêşiyê zemanan
Ev bû li hemî **cih û mekanan** (11/15)

Têk çûne bi me’reza mezadê
Dildadeyê **meqsed û muradê** (13/4)

Mîr gote Memê bi kîn û kerb e:
Îro mi digel te **ceng û herb** e (43/17)

Rabûn ku şevê **siyah û tarî**
Şems û qemeran kirî tewarî (14/65)

1.1.3. Cotepeyvên bi Dûbarekirina Peyvên Dijwate Hatine Çêkirin

Ew cure cotepeyv in ku ji bikaranîna du peyvên dijwate pêk tên. “Bi du peyvên dijwate Kurdan xwestiye têgiheke gelemperî bi dest bixin” (Tan, 2011, r. 80). Gelemperî cotepeyvên ku ji du peyvên dijwate pêk tên sînorên têgiha ku ravekrina wê tê xwestin xêz dikin (Hatipoğlu, 1972, r. 59). Di Mem û Zînê da him cotepeyvên sade yên weke pêş û paş, roj û şev, jor û jêr ku îro roj di zimanê rojane da jî tên bikaranîn hene him jî cotepeyvên Kurdî-Erebî û Erebî Kurdî ku di berhemên klasîk da bîn dîtin jî di zimanê jiyana rojane da nayên bikaranîn yên wekî leyl û nehar, xenî û beîs, şeb û rûz, zîr û bem, ‘am û xas hene. Cotepeyvên dijwate wateyeke “nîvendî” li hevokê bar dike, “Bi dûbarekirina du peyvên dijwate mirov dixwaze tiştekî texmînî bibêje” (Tan, 2011, r. 80).

Sazê dilê kul bi **zîr û bem** bit
Sazendeyê ‘eşqê Zîn û Mem bit (7/35)

Roj û şev û weqtê **subh û êvar**
Yeksan dinuma li wan bi yekcar (14/70)

Piraniya peyvên ku cotepeyvê pêk tînin qalib digrin, nabe ku cihê wan bê guhertin; lê di Mem û Zînê da hin cotepeyvên ku peyvên wan cih guhertine hatin tesbîtîkirin. Mînak di beytekê da siyeh û sifîd, di yekê da jî sifîd û siyeh hatiye bikaranîn.

Her yek dikirin beyanê ehkam
Bextê **siyeh û sifîd** î’lam (37/15)

Wellah ji **sifîdî û siyahî**
Wî qesd û xerez tu yî îlahî (60/52)

1.1.4. Cotepeyvên bi Dûbarekirina Peyvên Nêzwate Hatine Çêkirin

Ew cure cotepeyv in ku ji du peyvên nêzwate pêk tên. Di navbera peyvên da him ji aliyê dengî ve him jî ji aliyê wateyê ve nêzikahiyek heye. Mînak bax û rax, gilî û gazin, çîl û çepî, îsm

û zemîr, îns û perî û hwd. Peyvên ku cotepeyvê pêk tînin wateya xwe ya sereke winda nakin. Di Mem û Zînê da jimara cotepeyvên nêzwate ji 180 hebî derbas dike.

Ew herdu wekî du şebçiraxan
Gava dimeşîne **bax û raxan** (8/56)

Zahir dikirin ku zend û baz in
Êdî nediman **gîlî û gazin** (8/51)

Qelp î dixel î bi dil neyar î
Pirr **çîl û çepî** xirab û xwar î (35/6)

1.1.5. Cotepeyvên bi Dûbarekirina Peyvên Vedengî (Olandar) Hatine Çêkirin

Hin dengên siruştî hene ku wextê derbasî nivîsê tînin kirin cotepeyvên vedengî pêk tînin. Ev peyv piranî xwerû tînin bikaranîn û wateyên weke mubalexe û xurtkirinê li hevokê bar dîkin. Ev cotepeyv ji aliyê şiklî ve dişibin cotepeyvên kategoriya “cotepeyvên bi dubarekirina heman peyvî” ya jorîn lê ferqa wan di mane û fonksiyana wan de heye ku yê vedengî piranî dengên teqlîdî ne û aliyê wan yê muzîkal zêdetir li pêş e. Di berhema Xanî da ev cure cotepeyv zêde nebin jî hene. Weke çîn çîn, çeqçeqa û wd. Çîn çîn ji dubareya peyvên vedengî ên xwerû pêk tê û peyv cuda hatine nivîsîn.

Çîn çîn bike turreê di şebreng
Gulgul veke ‘arizê di gulreng (27/24)

Aşê dev û **çeqçeqa** zebanan
Ava dehen û berê didanan (59/22)

1.1.6. Cotepeyvên bi Peyveke wê Biwate Yek Bêwate Hatine Çêkirin

Ev cure cotepeyv ji peyveke biwate û peyveke bêwate pêk tînin. Di van cure cotepeyvyan da yan peyva ewil yan jî ya duduyan biwate ye, peyvên mayî wateya peyva biwate xurttir dîkin (Hatipoğlu, 1972, r. 58). Peyvên ku cotepeyvê pêk tînin li gor rêgezan nayên rêzîkirin yanî ewil peyva biwate ya a bêwate wê bê ne diyar e (Telli, 2017, r. 142). Di Mem û Zînê da mînakên wê hene: bejn û bal, xan û man, hîle û xurde, xar û xes û hwd.

Agir ku digirte **xan û manan**
Wî girte bi gazî û fîxanan (41/16)

Deh carî bi heqqê **bejn û balê**
Çil carî bi heqqê zulf û xalê (44/28)

1.1.7. Cotepeyvên ji du Peyvên Têkilhev Hatine Çêkirin

Hin cotepeyv hene ku bêjeyên wan wexta bi hevdu ra tînin bikaranîn hevdu temam dîkin û her yek xwe wekî perçeya tevahiyê nîşan didin (Ertekin û Açar, 2015, r. 84). Di Mem û Zînê da ji ber tesîra edebiyata klasîk ev cure cotepeyv zêde hatine bikaranîn. Li gor tesbîta me jimara vê cure cotepeyvê ji 250 hebî zêdetir e. Pîr û kal, nan û av, av û gil, xal û xet, zulf û xal, can û dil, ser û pê, xeyl û xeşem, zend û baz û yd.

Lebteşne teleb dîkin zelalê
Wê dane û damê **zulf û xalê** (2/38)

Pêxemberê cem'ê cuz û kul bû
Adem bixwe hêj **av û gil** bû (3/20)

Bîlcumle diçûne der ji malan
Hetta digehîşte **pîr û kalan** (11/18)

1.1.8. Cotepeyvên Hevdudanî yên bi Navbendekê Têne Girêdan

Ev cure cotepeyv ji du peyvên an bi gihaneka “o” û “û”yê yan bi navbendekê digihên hevdu (Ertekin û Açar, 2015, r. 85). Bo nimûne:

Sê roj û şevan bi dil **peyapey**
Wan teşneleban vexwarin ew mey (25/19)

1.1.9. Cotepeyvên ku Daçeka “bi” yê Dikeve Nava Herdu Ênsuran

Ev cure cotepeyv bi daçeka “bi”yê ve têne girêdan ku herdu hêmanên cotepeyvê eynî peyv in. Di Mem û Zînê da jî mînakên bi vê cureyê çêbûyî hatine tesbîtkirin; “ca bi ca, dem bi dem, dest bi dest, leb bi leb û wd”. Kızıl (2019, r. 1534-1535) çend fonksiyonên vê daçeka kurmançî dide ber “by”a îngilîzî û nîşan dide ku “bi” wekî daçek dikeve navbera peyvên dubare yên kurmançî di maneyên ciyawaz de. Wekî ku di mînakên da jî tê dîtin daçeka “bi” dikeve nava herdu ênsurên ku cotepeyvê pêk tînin.

Wî sebzeyî **dem bi dem** bi xûne
Dê avi biden ji paşî bûne (59/42)

Evrengehe **dest bi dest** bi rê ve
Ew mertebe mertebe bi wê ve (59/57)

1.1.10. Cotepeyvên Cûrbicûr ên di Mem û Zînê da Hatine Tesbîtkirin

Di Mem û Zînê da jî bilî cureyên cotepeyvyan ên li jorê hatin behskirin hin cureyên din jî hatin tesbîtkirin. Cotepeyvên bi gihanek û daçekên weke “...û...û...”, “bi...bi...”, “hem...hem...”, “ne...ne...”, “hin/hindek...hin...”, “ger/eger...ger...”, “çi...çi...”, yê hatin tesbîtkirin.

1.1.10.1. Cotepeyvên bi Gihanekên Cûrbicûr Hatine Çêkirin

Gihaneka ger, û, hem...hem..., ne...ne..., hin...hin..., çi...çi... di çêkirina cotepeyvyan da hatine bikaranîn.

Hejmara gihanekên bi gihaneka “...û...û...”yê hatine çêkirin ji 140 hebî zêdetir e. Bi vê gihanekê cotepeyvên nêzwate, diwate, hemwate û têkilhev ku jimara peyvên wê sisê ne tînin çêkirin. Mînak; dildar û şepal û nazenîn, bira û bab û ap, cunûn û dîn û har. Hin cotepeyvên bi rêya gihaneka “...û...û...û...” yê tînin çêkirin jî hene ku di vê cureyê da jimara “û”yê dibe sisê û jimara peyvên ku cotepeyvê pêktînin jî dibe çar. Mînak; hor û melek û perî û wîldan, zînet û xeml û xişt û henbel û yên wekî wan.

Li dû hevdu rêzkirina çar-pênc peyvên nêzwate û diywate ji aliyê jimara unsûran va nerm-bûna cotepeyvyan nîşan dide (Karaman, 2021, r. 890).

Serxweş ke li gerdenê guharan
Sersemke **cunûn û dîn û haran** (27/39)

“ger/eger...ger/eger...”:

Newbar e **eger şîrîn eger tal**
Metbû’ e ji rengê new’ê etfal (7/56)

“hem...hem...”:

Însan bixwe **hem zelum e hem nûr**
Adem ji te **hem qerîb e hem dûr** (1/24)

“ne...ne...”:

Ne fehîm û xîred **ne ‘eqî û ne hûş**
Gêr bûne li ser zemînî medhûş (14/29)

“hin/hindek...hin...”:

Hindek di betî’ û hin serî’ in
Hindek di me’în û hin menî’ in (11/6)

“çi...çi...”:

Fîlcumle **çi ewwel û çi axir**
Elqisse **çi mu’în û çi kafir** (2/24)

1.1.10.2. *Cotepeyvên bi Daçekan ve Hatine Çêkirin*

Di Mem û Zînê da hin cotepeyv hene ku bi alîkariya daçekên “bi” û “bê”yê hatine çêkirin. Daçeka “bi” wateyên wekî alîkariya amrazekê, ber bi cihekî ve hereket kirin, dabeşkirin, rû-birû, sond, xwedîtî û wd. dide (Yıldırım, 2012, r. 269-270). Daçeka “bê” jî wateya neyînîtî û tunebûnê dide. Di berhemê da 9 cotepeyvên bi “bi” û 5 cotepeyvên bi “bê” yê hatine tesbîtkirin. Mînak; bi batin û bi zahîr, bi nesîhet û bi pend, bi roj û bi şev; bê nam û nîşan, bê rewac û mexşûş, bê bab û yetîm û wd.

Cotepeyvên bi gihanek û daçek ji hevdu cuda tên nivîsîn û him daçek him jî gihanek dikevin navbera herdu peyvyan, wan bi hevdu ve girê didin.

Bê tu’me û bê şerab û bêçav
Bê meqsed û bê murad û bêgav (15/11)

Bênam û nîşan û xeyrî û me'rûf
Qelbê we bi wan ku bûye meşxûf? (17/17)

Hukkam bi batin û bi zahir
Bê şubhe muşabih in bi agir (26/79)

Li jor di bin deh sernavan de me cotepeyvên Mem û Zînê nimûne kirin. Li jêr em ê li ser tabloyekê jimarên wan nîşan bidin:

Tablo 1. Ji Aliyê Avabûnê ve Cotepeyvên di Mem û Zînê da

Cureyên Cotepeyvvan	Hejmar
1. cotepeyvên bi dûbarekirina heman peyvvan hatine çêkirin	14
2. cotepeyvên bi dûbarekirina peyvên hemwate hatine çêkirin	96
3. cotepeyvên bi dûbarekirina peyvên diwate hatine çêkirin	70
4. cotepeyvên bi dûbarekirina peyvên nêzwate hatine çêkirin	187
5. cotepeyvên bi dûbarekirina peyvên reflection hatine çêkirin	2
6. cotepeyvên peyveke wê biwate yek bêwate hatine çêkirin	4
7. cotepeyvên ji du peyvên têkilhev hatine çêkirin	248
8. cotepeyvên hevdudanî yên bi navbendekê tene girêdan	1
9. cotepeyvên ku daçeka "bi" yê dikeve nava herdu ûnsuran	4
10. cotepeyvên cûrbicûr ên hatin tesbîtkirin	200

1.2. Li gor Zimanê Hêmanên wê Cotepeyvên di Mem û Zînê da

Di vê kategoriyê de, em ê cotepeyvên ku ji hêmanên wê ji zimanên ciyawaz pêk tên nimûne bikin ku bi vê em ê nîşan bidin Ehmedê Xanî digel zimanê xwe û devokên Kurmancî (Bohtî, Mihemedî û Silivî) Erebi, Farisî û Tirkî jî dizanibû. Di Mem û Zînê da li gor zimanê avabûnê cotepeyvên ku hatin tesbîtkirin wiha ne: Cotepeyvên Kurmancî+Kurmancî, Kurmancî+Erebî, Kurmancî+Farisî, Erebi+Kurmancî, Farisî+ Kurmancî, Erebi+Erebî, Erebi+Farisî, Farisî+Erebî.

Hêjayî gotinê ye ku ji bo her cureyê sê mînak hatin hîlbijartin û di beytan da hatin nîşand.

1.2.1. Cotepeyvên bi Kurmancî+Kurmancî

Cotepeyvên ku herdu peyvên wan jî Kurmancî ne di berhemê da hatin tesbîtkirin. Mînak; jor û jêr, şev û roj, agir û av û wd. Ev cotepeyvên ku herdu peyvên wan jî Kurmancî ne îro roj jî di zimanê rojane da tên bikaranîn.

Ev lengeriyê di **zîv û zêrîn**
Şubhet felekê di **jor ê jêrîn** (22/49)

Ev ax û hewa û **agir û av**
Ev leyl û nehar û sî û sîtav (26/8)

Ye'nî **şev û roj** û subh û şam in
Hin rohnîn e hin ji wan zalam in (48/17)

1.2.2. Cotepeyvên bi Kurmancî+Erebî

Cotepeyvên ku peyveke wan Kurmancî û yek Erebi ye hatin tesbîtkirin. Peyva ewil a cotepeyvê Kurmancî ye û ya pey ra tê Erebi ye. Mînak; pêl û mewc, jar û ze'îf, dujmin û reqîb û wd.

Pêla ku digirte **pêl û mewcan**
Roja dikete hezîz û ewcan (9/6)

Lê **jar û ze'îf** û bê mecal e
Aşufteyê rûyê werdê al e (38/10)

Ger qismê muhib weger hebîbin
Elbette bi **dujmin û reqîbin** (24/38)

1.2.3. Cotepeyvên bi Kurmancî+Farisî

Cotepeyvên ku ji peyveke Kurmancî û yeke Farisî pêk tên ji hatin tesbîtkirin. Ewil peyva Kurmancî peyra ji ya Farisî tê, Kurmancî+Farisî. Mînak: bêhn û boy,

Sergermi bûyin bi guftûgoyê
Sermesti bûyin ji **bêhn û boyê** (52/53)

1.2.4. Cotepeyvên bi Erebi+Kurmancî

Cotepeyvên ku peyva wan a ewil Erebi û ya peyra Kurmancî ye. Di berhemê da cotepeyvên Erebi+Kurdî yên wekî tîfl û sebî, subh û êvar, zen û guman û hwd. hatin tesbîtkirin.

Roj û şev û weqtê **subh û êvar**
Yeksan dinuma li wan bi yekcar (14/70)

Dam û ded û ademî û heywan
Tîfl û sebî, aşivan û rezvan (36/24)

Ev **zen û guman** û 'ilmê teqlîd
Tebdîl bibin bi 'eynê tewhîd (59/81)

1.2.5. Cotepeyvên bi Farisî+Kurmancî

Hin cotepeyvên wekî tehl û tîrş, şad û xemgîn, ser û pê û hwd. ku di Mem û Zînê da hatin tesbîtkirin Farisî+Kurmancî ne.

Can û ceger û dil û hinavan
Dest û **ser û pê** û pişt û çavan (15/46)

Xîzan û geda xenî û zengîn
Şadan û hezîn û **şad û xemgîn** (23/65)

Ew şerbet eger şîrîn e xam e
Wer **tehl e û tirş e** natemam e (59/59)

1.2.6. Cotepeyvên bi Erebi+Erebî

Di mesnewiyê da cotepeyvên xwerû Farisî+Farisî nehatin tesbîtkirin, lê cotepeyvên Erebi+Erebî hene. Mînak ebleh û sefîh, îsm û zemîr, leyl û nehar, batin û zahir û hwd.

Ez dê nihe remlekê birêjim
Îsmî û zemîrî ez bibêjim (16/20)

Ev ax û hewa û agir û av
Ev **leyl û nehar** û sî û sîtav (26/8)

Nabalix û **ebleh û sefîh** in
Ya zahid û sofi û feqîh in (58/27)

1.2.7. Cotepeyvên bi Erebi+Farisî

Cotepeyvên ku peyveke wan bi Erebi û yek bi Farisî ne jî hatin tesbîtkirin. Mînak cunûn û şeyda, hor û perî û wd.

Ew **hor û perî** di bêbedel bûn
Lewra ku ji nûrê lemyezel bûn (8/32)

Herçî li me bû duçar û peyda
Hazir geriya **cunûn û şeyda** (16/23)

1.2.8. Cotepeyvên bi Farisî+Erebî

Cotepeyvên ku peyveke wan bi Farisî û yek bi Erebi ye hatin tesbîtkirin. Peyva ewil a cotepeyvê Farisî ye û ya peyra tê Erebi ye. Mînak; bend û qeyd, feryad û fixan, ceng û cîdal, geşt û seyran û hwd.

Roja weku çûne **geşt û seyran**
Wan dîne li rê du dîdeheyran (19/8)

Hazir nebitin kesek di seydê
Ew dê bimirî di **bend û qeydê** (36/19)

Bê **ceng û cîdal** û bê tehewur
Qet vî şuxulî mekan tesewur (46/16)

Di binbeşa li jor de li gorî zimanê hêmanên cotepeyvê nimûne hatin pêşkêşkirin. Îja li jêr em ê li gorî rêza alfabetîk wan pêşkêş bikin:

'am û xas	bax û bostan	bixûr û 'ûd û 'enber
'amî û xewadim û xewas	bax û buhar û berg û esmar	bizeban û baxeber
'aqil û 'ezîz	bax û mehbûb	bûbekr û 'umer
'asî û şeqî û natemam	bax û rax	bûk û zava
'bedî û seyyar	bê cerhe û qerhe û birîn	bulh û natemam
'ebîd û azad	bê nam û nîşan	buraq û refref
'ehd û peywend	bê rewac û mexşûş	buzurg û kûçek
'elehî û se'alîk	bê şu'le û pêt û bê çirûsk	ca bi ca
'elîl û 'illet	bêbab û yetîm	cahil û nezan
'enasir û sehab	bedesl û sefid û bedfi'al	cahil û ummî û sefil
'eql û ferr û ferheng	bedfê'l û sitîzekar û salûs	cam û qedeh û eyax
'eqq û mehebbet	bedxwah û pexîl û bedsîgal	can û ceger
'eta û bexşîn	begzade û sade û rûwal	can û cism
'eys û 'îşret	bêhed û qiyas	can û dil (3)
'eys û kamiranî	bêhn û boy	cariye û xulam
'eys û neşat û şadimanî	bejn û bal (2)	cawnî û behar
'eys û xweşî	bela û bend	cebr û îkrah
'ezîm û dewwar	bêlîbas û tazî	cehennem û 'ezab
'ezra û ruwal û bikr û murdan	bend û leyiz û cih	celal û rehmet (2)
'îd û tehwl	bend û qeyd	cemad û heywan
'ilm û hîkmet	bend û seqet û xîlaf û kalan	cenet û sewab
'îzam û cild û hemdem	bendî û hebsî û girîftar	ceng û cîdal
'izz û naz (3)	bênezir û hemta	ceng û herb
'îzz û rif'et	bêquwet û bêtuwan	ceng û perxaş
'izz û temkin	ber û binagûş	cennet û hûr
'uqab û bazî	berg û bar	cewaz û ruxset
'usman û 'Elî	betal û zail	cewr û sitem
'uzam û cedd û walid	betî û dair	cih û mekan
ab û abgîn	beyaz û humre	cih û wusaq
ab û xak	beyda û demen	cism û can (2)
ademî û heywan	beyt û hecer û meqam û hucre	cundî û sipahî û emîran
agir û av	beyt û hecer û tewaf û 'umre	cunûn û dîn û har
ah û efxan	bêzeban û xamûş	cunûn û şeyda (2)
ah û feryad	bi batin û bi zahir	cunûn û waleh
asîman û 'erd	bi hevalî û bi wehdet	cuz' û kul
ateş û bad	bi nesîhet û bi pend (2)	çarîsû û sûk
av û gil (2)	bi roj û bi şev	çeçeq
av û gil	bi te'emmûl û bi îdrak	çerx û baz û govend
ax û ber	bi tebayî û bi kesret	çerx û felek
ax û hewa	bi tewazu' û bi te'zîm	çeşm û leb û sîne
axa û ekabir û feqîr	bihîstin û rewayet	çi can û çi eşbab
axû 'erd	bihîşt û nîran	çi ewwel û çi axir
ayat û suwer	bil batin û bi zahir	çi mu'mîn û çi kafir
bab û pis	bilezzet û bitam	çi qalb û çi meqlûb
badenoş û serxweş	bira û bab û mam	çi telib û çi metlûb
bajêr û kelat û xanî	bira û bab û mam	çi ten û çi erwah
bar û zehmet	bîsat û esbab	çîl û çepî
barid û harr	bisk û xal	çîn çîn
batin û zahir	bisk û zulf û xal	dad û dîn û dewlet

dam û ded (2)	ebleh û sefih	gilî û gazin
damad û 'erûs	edanî û erazil	gul û sunbul
dane û dame	edanî û esaxir	gulab û gulqend
dar û ber (2)	eger şîrîn eger tal (2)	gulab û misk û 'enber
dawudî û sibîî û nesara	ekabir û xewas	gulgul
dax û derd	elfaz û me'anî û 'îbarat	gulşen û gulistan
debîq û diba	elmas û zumurrud û mirarî	gustax û sitemger û siyehker
def û ribab	emîr û xîlman	hakim û emîr
delîl û burhan	emlak û cewahir û xezîne	hamd û şukr
dem bi dem	enîn û efxan	hamşadî û hemcefa û hemdem
dem dem (3)	eqd û sîdaq û mehr û kabîn	hat û bat
der û ban	eqî û xired û şu'ûr	hebîb û aşiq
der û deşt	eqwam û qebayil û 'eşayir	hedd û xayet
derd û ah û wah	erd û asîman (2)	hem bayî û hem xerîdar
derd û derman	erd û sema	hem kîtab e hem şîr
derd û eş	erz û asîman	hem qerîb e hem dûr
derwêş û re'îyye û feqîr	esbab û tecemmul û define	hem resul e hem mîr
dest bi dest	esl û bîx	hem zelum û hem nûr
dest û ezman	eşq û wumqan	hemaşîyan û hemper
dest û pê (2)	eyd û sersal	hemnefes û heval û hemdem
dest û pê û dawan	fani û jar û muştîxak	hemraz û emîn û nazenîn
dest û pençe	faris û gurd û pehlewan	hemser û hemnişîn û hemraz
dest û pî û çav sêv û ruteb û enar	feda û qurban	hemşîre û hemcenah û hemser
dest û ser û pê û pişt û çav	fehîm û xîred	hemzad û heval û hemnişîn
dev û kepî	fêris û betl û sînesaf	heqîqat û mecaz (2)
dewa û derman	feryad û fixan	hesar û hebs û zindan
dewab û însan	fesl û eyyam	heyat û kewser
dewende û perrende	fezail û fuzûlî	heywan û nebat û me'iden û fers
dewlet û se'adet	fîkr û zîkr	heywanê û me'adîn û nebatat
di hindik û di nadir	fîl û ferzin	hezîn û giryan
diba û herîr û xêz	fîl û rex û kergedan	hezîn û nalan
dijmin û reqîb	fitne û fesad	hezl û baz
dikan û sûk	fixan û ah û zarî	hîcab û perda
dil û can (4)	fixan û feryad	hîcab û tor
dil û ceger (2)	fixan û gazî	hicr û wîsal
dil û hinav (3)	fixan û xulxul	hîle û xurde
dildar û şepal û nazenîn	fixan û zarî	hîlekar û cazû
dîn û dewlet	furaf û ceyhûn	hin 'eqliremîde hin muşşeweş
dîn û îman	fuzûl û herzekar	hin camederîde û hin serxweş
dîndarî û dewlet û diyanet	gah gahî	hin mu'telif in hinek muxalîf
dîne û axîret	gazî û fixan	hin mudbir û hinek mudebber
dirav û dînar	gazî û xuroş	hin muxtelîf in hinek mu'alîf
dîtin û şehadet	geh gahî (2)	hin rojperest û hin şebefrûz
dîwan û meclis	geh geh	hin xusserrevîn û hin xemendûz
duçar û peyda	genç û mal (2)	hindek di betî' û hin serî
duçar û zahir	ger kafir û ger gunehîkar	hindek di heram û hin di tarî
dûşîze û doxter û ruwal	ger melek û eger beşer	hindek di me'în û hin menî'in
dûşîze û nû'erûs û bikr	ger roj û eger şev	hindek di peya û hin siwar in
dûxan û yehmûn	gerden û dest û pê û zencîr	hindek di seqîl û hin xeffî
e'alî û ekabir	gerden û dûş	hindek di şefaf û hin ditarî
e'yan û ekabir û e'alî	geşt û seyran (3)	hindek di xeffî û hin letîf
	geweşt û şehnaz	hor û melek û perî û wîldan

hor û perî (2)	mawerd û zabad û misk û ‘en-	muhal û muşkîl
hor û xilman (3)	ber	muhîb û mehbûb
horî û perî û xemrevîn	mawerd û zabad û misk	mulk û mal û millet
hûrî û melek	me’cer û burqe û serendaz	mumkumat û wacib
husn û cemal	me’sûq û hebîb	munasib û muwafiq
ihtiram û tekrîm	mecruh û ze’îf û dilefgar	munîr û rewşen
îlm û huner û kemal û îz’an	medar û teskin	muqîm û sair
îns û can (3)	meh û mêhr (2)	mûrad û meqsed (2)
îns û perî	mehelle û zikak	murîd û murad
înşa’ û mebanî û îşarat	mehibb û mehbûb	murşîd û pêşewa
îsm û zemîr	mêhr û bawefa	murşîd û rehber û delil
îxfâ û texaful û tehemmul	mêhr û muşterî	musafih û mu’aniq
îhtiraz û î’raz	mêhr û wefa	musella û meqam
ins û can	mehrûm û sefil û bênesîbek	museyqel û munîr
îşaret û mu’emma	mekesl û melabis	muşteha û mehbûb
jar û ze’îf (2)	mekr û kizb û tezwîr	muşteha û mehbûb
jar û ze’îf	mela û şêx û mîr	mûtî û muhtaç
jî nû ve û tekrar	mela û xetîb	mûtî’ û munqad
jor û jêr	melul û me’yûs	mutrib û saz
kafir û musulman	melul û mehbûs	muzekker û muennes
kar û bar	melul û mexbûn	mulk û mal
kebk û qaz	mem û zîn (11)	muzekker û muennes
keç û kurr û rûwal	menazil û meqamat	muzeyyen û mulebbes (2)
kem û keyf	menna’ û muzebzebîn û îblîs	nam û neseb
kerb û elem	mensûb û muselsel	nan û av
kerker	menzer û meher	nar û nûr
kêşan û keşan	meqsed û me’nî	narinc û turinc (2)
kewn û mekan	meqsed û murad (2)	nav û nişan
kibr û kîn	mêrinî û xîret û celadet	ne ‘eqî û ne hûş
kîj û kur	mermûz û menaqib û dirayet	ne murde û ne ehya
kizb û teswîl	mertebe mertebe	ne qîl e ne qal
koh û deşt	mesken û mal	ne serxweş û ne mest
koh û deşt	meş’el û fener	ne şem’ û ne çira
kohî û kenarî	meta’ û kala	ne ten û ne can
kubera û kurdemîr	metlûb û meqasid û mûradat	ne xewn e ne xeyal
kuçe û xurfe û şibak	mewan û hîcab	ne xwer ne xwabek
kufr û guneh	mewt û heyat	ne yar û ne hemnîşîn
kufr û îman (2)	mewzû û meqasid û hîkayet	nebat û heywan
kûs û def û kerrenay û naqûr	mexmûr û siyah û mest û bimar	nebat û însan
le’b û baz	mexmûr û siyahimest û sekran	nedan û aşîkar
le’b û bend û bazan	mezaq û meşreb	nedîm û nas (2)
leb bi leb	milîk û melek û felek	nedîm û yar (2)
leble’l û semen’îzar û gulrûx	mîr û axa	nefs û dil û can
letîf û nazenîn	mîr û geda	nelayiq û leîman
letîf û xendan	mîr û padîşah	nemmam û hesûd û hîlekar
lêv û zeqen û enar	mîr û paşa	neqs û nîşyan
lewî û qelem û sewabit û ‘erş	misal û hemta	nergis û lale
leyal û nehar (2)	mîsal û teswîl	nesl û neseb û heseb
lutf û husn	mu’ciz û keramet	neşat û ‘eyş û ‘îşaret
lutf û kerem	mudd’a û metlûb	newal û kûh û deşt
ma’ û tîn	muddea û metlûb	nexs û suls
mal û menal	mufîd û mustefad	nezm û tertîb (2)

nî'met û nefais	remz û îma	serw û şimşad
nijdeyan û cerdan	reng û rû	serxweş û muşewweş
nişat û kameran	reqs û baz	setrenc û nerdan
nîzam û întizam	reqs û govend (2)	sewda û fûad û xebî û mexmûr
nûr û nar (2)	resm û 'adet	seyadet û eyb
nûr û zelam	resm û ayin (2)	seyr û geşt
nutq û xeber	retb û yabis	seyr û sulûk
nuzhetgeh û şehnişîn û eywan	rewneq û rohnî û kemal	sî û sîtav
pakîze û pakibaz	reyhan û binefş (4)	sidq û îman
pêl û mewc	rîfîq û rehmet	sidq û wefa
pencer û şebak	rih û ceset	sîfat û ef'al
pend û xelet û xîlaf û yalan	riha û sunbul	sifdî û siyahî
perr û bal	riza û nam û namûs	sihhet û şîfa
perwaz û firr	roj û şev (3)	silah û gurz û şimşîr
pêş û paş	rû be rû	sîxar û kubbar
peyapey	rûh û cesed	siyah û tarî
peyman û qesem	ruh û qalib	siyeh û sifd
piling û tazî	ruh û qelb	sofî û mela
pîr û kal (4)	rûm û 'ecem (2)	sorgul û sunbul
pîş û pes	rûm û 'ereb û 'ecem (2)	sot û kul
qail û fa'il û xudan	rûm û hebeş û fireng û tatar	sûbaşî û şehne
qavil û xebîrî	rûx û binagoş	subh û êvar
qaz û quling û kebk û teyhû	ruxsar û zeqen	subh û şam
qebra û sema	sade û rûalan	sunbul û lale
qedîm û layezal	sadiq û rast	sunbul û sorgul
qedîr û zulcelal	saf û bêbeha	sûr û matem
qelb û can (2)	saqî û şerab	şad û xemgîn
qella' û qellaş	saxir û fisûnger	şad û xendan
qemsî û xar û rûsiyah	se'y û teleb û tewaf û 'umre	şad û xurrem (2)
qend û şeker	sebr û saman	şadan û hezîn
qendîl û fitil	sebr û sukûn	şah û wezîr
qerar û temkin	sebûr û xursend	şah û xûndikar
qesd û xerez (2)	seda û gazegaz (2)	şahî û sefa (2)
qet' û fesle	sef sef	şahî û xem
qettal û dilawer û cegerdar	sefa û zewq û suhbet	şai'r û feqîr
qewal û muxennî û xezelxwan	sefil û bêxudan	şê'r û xezel û kitab û dîwan
qewam û quwet	sehîh û mursel	şeb û rûz
qewl û qerar	sehîqed û serefraz	şefa û tarî
qeyd û bend	sêhr û mu'icizat	şehadet û xeyb
qeyd û zencîr (3)	sehra û çîmen	şems û qemer (4)
qeyser û sûk	sehw û xelet (2)	şer' û sunet
qeza û sunnet	sekinîn û mutmeîn	şerab û qend û şekker
qible û kabe	selasil û qeyd	şerbet û şerab
qiblegah û mescûd	ser ser	şerbet û te'am
qiyas û te'iwil	ser û pê	şerbet û vexwarin
qur'an û xeber	sera û bostan	şetul'ereb û ferat û ceyhûn
ramişger û xweşşnawa û xweş-	serdarî û sewlet û siyanet	şev û roj
deng	serdefter û serwer	şewq û ziya û nûr û lem'an
ref ref (2)	serniwîşt û sermeşq	şeyda û cunûn û muhtela
refîq û rehber	sersalî û bakir û rûwal	şimşad û çinar
rehm û rîqqet (2)	sersam û dewar û ser' û meh-	şîr û şeker
remz û hal	mûr	şîr û şesşperr (2)

şîwen û şahî	xafil û 'atil	xubar û hûr
şîwen û şîn	xaib û hazir	xuld û nîran
şûr û şer	xak û xaşak	xuld û sequer
şûşe û mendela	xal û nuqet	xull û zincîr
tab û taqet	xal û xet	xurşîd û meh û nucûm
tac û tomar	xal û xet û turre	xurûc û tehrîk
te'essub û eşîrî	xalis û temîz	xwar û zelil û xakîsar
teb û tab	xan û man	yaqût û zumrurrud
tebl û 'elem	xanim û xewatîn	yar û ehbab
tecemmul û melabis	xar û xes	yar û exyar
tecezzu' û temekkun	xas û 'aman (2)	yarî û birayî û mu'axat
teferruc û temaşa	xayin û xwar	yemîn û ewseng
tehl û tirş	xebîs û xennas	yemîn û qenbel
têk têk	xedda' û xeberbezîn û telbîs	zahid û sofî û feqîh
tekkelum û xeberdan	xedeng û xencer	zalim û 'ewan
tella û şîban	xeff û mexbûn	ze'îf û jar (2)
teng û tarî	xelq û nas	zebt û neseq û nîzam û dîwan
tengî û cefa	xeml û rewneq	ze'îf û dilefgar
tenha û tehin	xemze û awir	zelil û mehbûs
tenha û tenê	xenc û naz	zen û guman
terz û uslûb	xenc û nazan	zend û baz
text û ewreng	xenî û bais	zêr û zîv
tifl û sebî	xenî û zangîn	zerb û tezyin
toz û gerd	xerabî û xebîsî	zerîr û zergûn
tûl û 'erz û umq	xerb û şerq	zêrr û wereq û cewahir û durr
türk û tacîk	xergûş û xezal û gûr û ahû	zewq û caf
tûtî û qumrî	xermohrî û morik û mirarî	zewq û fereh
ûslub û sîfat û me'ne û lefz	xesm û dujmin	zewq û sefa û 'eys û noş
wehş û teyr (2)	xet û xal (2)	zîb û tezyin
wehşî û xebel	xeta û nîsyan	zîn û mem (4)
wehy û tenzil	xeta û sehew	zînet û xeml û qîşt û henbel
welwele û fixan û zarî	xewas û 'amî	zîr û bem (3)
weqar û 'eqî û ferheng	xeyl û heşem	zîv û zêr
weqt û gav (2)	xezal û gur û xergûş	zulf û gîsû
wezîr û serwer	xirab û xwar	zulf û xal (11)
wezn û qîrat	xiza û xwarin	zurna û nefîr û kûs û me
wucûb û îmkan	xîzan û geda (2)	

Encam

Xebata me cotepeyvên di Mem û Zînê de tesbît kirin ku ew jî bi qasî 826 heban e ku hinek ji wan xusûsiyetên ji kategoriyeke zêdetir dihevin. Cotepeyvên ku me tesbît kirin me li gorî avadanî û zimanê hêmanên wê dabeşkirin. Di encama xebatê da hin taybetiyên cotepeyvên ên hatin tesbîtkirin ev in:

1. Mem û Zîn berhemeke dewlemend e ji aliyê cotepeyvên ve çî ji aliyê mêjerê çî ji aliyê cureyên cotepeyvên ve be.

2. Ehmedê Xanî digel zimanê xwe û devokên Kurmancî (Bohtî, Mihemedî û Silîvî) Erebî, Farisî û Tirkî jî dizanibû ku bi bikaranîna cotepeyvên bi zimanên ciyawaz vê yekê baş nîşan dide.

3. Janrayên cotepeyvên di berhemê da ji hevdu cuda ne û hejmara wan jî diguhere:

a. Herî zêde cotepeyvên têkilhev hene ku hejmara wan ji 240î zêdetir in. Peyra cotepeyvên nêzwate (ji 180yî zêdetir) û cotepeyvên hemwate (ji 90î zêdetir) tên.

b. Herî kêm cotepeyvên vedengî hene ku tenê du mînakên wê hatin tesbîtkirin.

c. Di berhemê da hin cotepeyvên ku di bin serenavê “cotepeyvên cûrbicûr” da hatin dayîn hene ku bi alîkariya daçek û gihanekan hatine çêkirin.

4. Hat tesbîtkirin ku zimanê avabûnê yê cotepeyvyan jî ji hevdu cuda ne. Digel cotepeyvên xwerû Kurmancî yên wekî jor û jêr, agir û av, şev û roj cotepeyvên Kurmancî+Erebî, Erebi+-Kurmancî, Farisî+Kurmancî, Erebi+Erebî, Erebi+Farisî, Farisî+Erebî hatin tesbîtkirin.

5. Cotepeyv bi giştî bi gihaneka “û” yê bi hev du ra hatine girêdan.

6. Taybetiyeke din a cotepeyvyan ew e ku cotepeyvên ku heman wateyê didin; di beytên cuda da, di şûna dubarekirinê da, bi peyvên cuda hatine dayin. Mînak: Erd û asîman di du beytan da hatiye dubarekirin lê di du beytên cuda da, di şûna vê da; erd û sema, erz û asîman hatine bikaranîn ku ev jî nîşaneyê xurtbûna zimanê berhemê ye.

7. Cotepeyv bi demên dirêj ra qalib digrin, li ziman rûdinên û peyvên cotepeyvê nikarin cih biguherînin; lê di Mem û Zînê da me cotepeyvên wekî “sifîd û siyah”, “siyeh û sifîd” ku peyvên wê cih diguherînin tesbîtkirin.

Çavkanî / References

- Adak, A. (2013). *Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasîk*. Çapa Yekem. Îstanbul: Nûbihar.
- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. Dördüncü Baskı. Cilt 2.
- Baran, B. (2012). *Rêzimana Kurmancî*. Çapa Yekem. Diyarbakır: Belkî.
- Bedirxan C. & Lescot, L. (2000). *Kürtçe Dilbilgisi*. Beşinci Baskı. İstanbul: Doz Yayınları.
- Develioğlu, F. (2007). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. 24. Baskı. Ankara: Aydın Kitapevi Yayınları.
- Doskî, T. İ. (2022). *Şerha Dîwana Ehmedê Xanî*. Çapa yekem. İstanbul:Nûbihar.
- Dost, J. (2020). *Mem û Zîn bi Kurdîya Îro*. Çapa Duyem. İstanbul: Avesta.
- Ehmedê Xanî (2011). *Mem û Zîn*. Amadekar: Huseyn Şemrexî. Çapa Duyem. İstanbul: Nûbihar.
- Ergin, M. (2003). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ertekin, M. Z. û Açar, Z. (2015). Di Kurmancî de Cotepeyv û Cûreyên Wan. *Bingöl Üniversitesi Yaşan Diller Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 82-92.
- Gökalp, B. (2017). Zazakî De Çekuyê Diletî. *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 120-130.
- Hatipoğlu, V. (1972). *Türk Dilinde İkileme*. Genişletilmiş İkinci Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Inkelas, S., & Zoll, C. (2000). Reduplication as morphological doubling. Manuscript: University of California, Berkeley and Massachusetts Institute of Technology.
- Karaağaç, G. (2016). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Karaman, A. (2021). EskiTürkçede (7-12yy) İkilemeler. Malatya. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kayseri: Kubbealtı Neşriyat.

Kızıl, H. (2019). Berawırdkırına Taybetiyên Daçekên Kurdî bi Daçekên Îngilizî re ('bi'ya Kurdî digel 'by'a Îngilizî). *Şarkiyat* 11(3), 1524-1546. <https://doi.org/10.26791/Sarkiat.620959>.

Tan, S. (2011). *Rêzimana Kurmancî*. Çapa Duyem. Stenbol: Weşanên Enstîtûya Kurdî ya Stenbolê.

Telli, B. (2017). Düneydoğu Anadolu Bölgesi Ağızlarında Geçen İkilemeler Üzerine Bir Değerlendirme. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*. 3(6), 133-149.

Travis, L. D. (2001). The syntax of reduplication. *In North East Linguistics Society*, 31(2), 1-14.

Tuna, O.N. (1948). Türkçe Tekrarlar. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 3, 429-447.

Türkçe Sözlük (2005). 10.Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Xanî, E. (2009). *Mem û Zîn* (Amd. Huseyîn Şemrexî). İstanbul: Nûbihar.

Yıldırım, K. (2012). *Kürtçe Dilbilgisi*. Birinci Baskı. Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiyede Yaşayan Diller Enstitüsü Yayınları.

Yıldırım, K. (2014). *Dîwan (Ehmedê Xanî Kulliyati-4)*. Çapa Yekem. İstanbul: Avesta.

Yıldırım, K. (2016). *Mem û Zîn Çeviri ve Kavramsal Tahlil*. Üçüncü Baskı. İstanbul: Avesta.

Yılmaz, E. (2014). *Temel Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Pegem Akademi.

Extended Abstract

Introduction

Reduplications are groups of words based on the repetition of words or, in some cases, parts of words. These structures are included in the subject of phonetics, morphology and syntax as sound events, structures of words and word groups. In this respect, reduplications show the grammatical dimension of the language, but also the semantic dimension of the language as they are structures used to strengthen the narrative. According to Inkelas & Zoll (2000) and Travis (2001), the first studies on reduplication (cf. Wilbur 1973, Marantz 1982, Clements 1985, Kiparsky 1986, Mester 1986, Steriade 1988, McCarthy & Prince 1995) focused more on the phonological dimension of reduplication. However, there has been an increase in theoretical studies on the morphological and syntactic dimensions of these structures. For example, according to Inkelas & Zoll (2000, r. 6), Morphological Doubling Theory is based on the proposals of Hyman et al. (1999), but also in some aspects on the restricted repetitions of Yip (1995, 1998) and the work of Downing et al. (1997 et al.) on morphological phenomena in Bantu language reduplications.

Although Kurdish (Kurmanji) literature has dealt with doubling in gramatic books (e.g. Tan, 2015; Baran, 2012), the first academic study on the subject in Turkey is Ertekin and Açar's (2015) study. While our study refers to the first studies in the Sorani and Zazaki lite-

ature, it refers to the aspects of the subject that are left incomplete in the first studies in the Kurmanji literature and thus tries to address the subject from a broader perspective.

Reduplications have been preferred by poets and writers as a concept that enriches expression in poetry and prose. Ahmadi Hani, one of these poets, made extensive use of reduplications in his work *Mem û Zîn*. *Mem û Zîn*, one of the most important works of classical Kurdish literature, has a rich literary expression with its language, style and figures of speech. In particular, arts such as proportionality, overstatement, contradiction and repetition, which are relevant to our subject, refer to literary style, and some reduplication structures formed with these verbal arts in the context of language features are worth analyzing.

Method And Material Of The Study

This study, which falls within the field of textlinguistics in one aspect, tries to identify and analyze the reduplications in *Mem û Zîn* masnavi with a descriptive method and a synchronic approach. For this purpose, our study analyzed the reduplications in the work by comparing the copies of *Mem û Zîn* annotated or translated by Yıldırım (2010), Şemrexî (2011), Doskî (2013) û ya Dost (2020). Our study consists of an introduction and two chapters. The introduction briefly covers the conceptual and theoretical framework and includes the method and material of the study. The first part shows the reduplications in *Mem û Zîn* in terms of form. In this section, the reduplications are discussed under ten headings and explained with examples from the masnavi. In addition, the reduplications identified in this section are tabulated in numerical data. The second section makes a distinction according to the language to which the reduplications belong. The use of Kurdish, Arabic and Persian words as reduplications is exemplified under eight headings. At the end, the identified reduplications are arranged in alphabetical order and added to the study.

Conclusion

This study, which examines the reduplication structures in *Mem û Zîn* and their grammatical features, has identified more than 820 reduplications in the work and stated that some of these reduplications can be included in more than one category. Our study, which exemplifies the reduplications in the text under different categories, has determined that these structures in *Mem û Zîn* enrich the narrative and contribute to the literary style of the text.

Recommendation

As one of the studies that emphasize the importance of analyzing the early texts of Kurdish in order to better understand many grammatical structures in Kurdish or to find examples that have not yet been identified, this study suggests that researchers should focus more on the texts of the classical period.